

PLANTENWERK GROEP

--- NMC-Schijndel --- Natuurgroep Gestel ---

Plant van de maand april 2024

Eenbes

Algemeen

Wetensch. naam	Paris quadrifolia L.
Uitspraak	Páris quadrifólia
Familie	Melanthiaceae/Eenbesfamilie
Geslacht	Paris/Eenbes
Soort	Eenbes
Hoogte	15 – 30 centimeter
Plantvorm	Kruid
Plant	Eénhuizig
Wortels	Wortelstok
Stengel	Rechtopstaand
Bladstand	Kransstandig
Bladvorm	Elliptisch/eirond
Bladkleur	Groen
Bladrand	Gaaf
Bloeiperiode	April – juni
Bloeiwijze	Alleenstaand
Bloemvorm	Symmetrisch(regelmatig)
Bloemkleur	Groen
Bloementype	Tweeslachtig.
Bloemdekbladeren	8
Meeldraden	8
Stijlen	4
Stempels	4
Bestuiving	Vliegen
Vruchtbeginsel	Bovenstandig
Vrucht	Bes
Leefvorm	Overblijvend
Groeiplaats	Loofbos

Afb. 1. Eenbes

Afb. 2. Wortelstok

Foto 3. Stengel

Inleiding

Ons universum waarin de planten groeien heeft invloed op hun ontwikkeling. *Maria Thun* (1922-2012) ontwikkelde de *Zaai kalender**** waarin ze aangeeft welke data slecht of juist uitstekend zijn om in de groenten-/bloementuin te werken. Wil je rust in april, sla dan de data 7, 8, 19, 20 en 22 (van 9 tot 3 uur) over. In die tijd zijn de groeiomstandigheden voor planten ongunstig. Laat de tuin de tuin en vermaak je elders.

De eerste foto van de Plant van de Maand betreft de Eenbes op 19 juni 2011. Aangenaam verrast vinden we dit –in Nederland zeldzame plantje- prachtig bloeiend in Zweden. Stil zijn en genieten of genieten en stil zijn. Dat wensen we alle lezers deze zomer bij een Eenbes toe.

Naamgeving

Paris. Voor deze naam dienen we naar de Trojaanse koningszoon *Paris* te gaan. Duik in de mythologie en ontdek dat hij Helena schaakte. De Eenbes staat daar voor de twistappel waarvan drie bladeren de drie godinnen en het vierde blad Paris zelf is. Ik laat het hierbij wat deze verklaring betreft en laat de 'antieke godenwereld' het onderling zelf verder maar uitzoeken.

Eenvoudiger is om *paris* te zien als het latijnse *par* dat *paar* betekent en slaat op de bladstand, tweemaal een tweetal.

Quadrifolia. Vertaal *quadrifolia* en we krijgen *vierbladig*.

Eenbes. Hoe eenvoudig kan het zijn om een plant met één bes *Eenbes* te noemen.

In het Fries, Frans, Duits en Engels noemt men de plant achtereenvolgens: Fjouwerblêd, Parisette à quatre feuilles, Vierblättrige Einbeere en Herb-Paris.

Het is werkelijk interessant de 'naamgevingsgeschiedenis' van de Eenbes te ontdekken in "Planten en hun naam" van H Kleijn(1970). Namen als : Dolwortel, Doolwortel, Pariskruid/ Parijskruid, Pestbes, Twistappel, Vierblad, Wolfsbes, Wolfsbezie en Wolfswortel kom je daar tegen. Verder verwijs ik voor een paar prachtige stukjes tekst naar de toegift.

Plaatsing

Heukels** plaatst de plant in de Eenbesfamilie, verder in het geslacht Paris en de soort Eenbes. Hij blijft de enige vertegenwoordiger in dit geslacht.

Beschrijving

Levensvorm. Eenbes(foto 1) is een overblijvend kruid(overblijvende wortelstok) en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Geofyten. De plant zal tussen de 15 en 30 cm. hoog worden. De Eenbes verwelkt al vroeg in de zomer, je zult er dan tot in het volgende voorjaar niets van terugvinden.

Wortels. De plant heeft een wortelstok (afb.2). Die is lang, kruipt ondiep en vertakt zich weinig. Aan de top vind je een aantal(3 of 4) vliezige scheden. Tussen een van deze scheden ontwikkelt zich een stengel terwijl de worteltop weer doorgroeit.

Stengels. De rechtopstaande stengel vertakt zich niet(foto 3). Uit de wortelgroei -hierboven beschreven- kun je een aantal planten in de directe omgeving verwachten.

Bladeren. De bladeren staan in een krans van vier, 3 of meer is ook mogelijk(foto 3, 4, 5). Ze zijn bijna ongesteeld, ±10cm breed en eirond. De nervatuur is bijzonder. Bekijk een blad en ontdekt dat er drie (hoofd)nerven zijn, parallelnervig. Maar die drie nerven zijn zelf weer vertakt. Het blad is wat de rand betreft gaaf en is aan de top toegespitst(foto 4 en 5).

Bloemen. In wat we de bloem noemen zien we de kleuren groen, geel en oranje (foto 6*). De stengel draagt slechts één tweeslachtige bloem.

Viertallig(foto 6*, 7): 4 buitenste, spitse, groene bloemblaadjes van 2 tot 3 bij 5 mm. groot (kelkblaadjes); 4 binnenste priemvormige bloemblaadjes die kleiner zijn (kroonblaadjes); 8(2x4) meeldraden met verbrede geeloranje helm-

Foto 4. Blad bovenzijde

Foto 5. Blad onderzijde

Foto 6*. Bloem

Foto 7. Viertallig

knoppen met daarna een priemvormige verlenging.

Vruchten. Het bovenstandig vruchtbe-
ginsel met 4 gekromde stijlen groeit
uit tot een ronde donkerblauw-zwarte
bes; een bolletje met een halve centi-
meter als straal. Inwendig is het bes-
je verdeeld in 4 hokjes met ieder 2
zaden (vijfhokkig kan ook hoor, maar
die viertaligheid van deze plant is
juist zo mooi).

Foto 8. Vruchtontwikkeling

Foto 9. Bes

Giftigheid

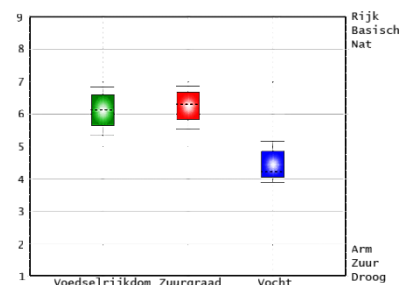
De hele Eenbes –niet alleen de bes- is giftig.

Groeiplaats

Bekijken we de groeiomstandigheden(zie ook afb. 10*) dan zien we dat:

- het substraat matig voedsel-, kalk- en humusrijk zal zijn.
- de zuurgraad rond de 6½ ligt.
- er een matig vochtige omgeving is.
- de plant gedijt op schaduwrijke plaatsen.

De Eenbes zullen we in kalkrijke loofbossen tegen kun-
nen komen.

Afb. 10*. Ecologische parameters

Voortplanting

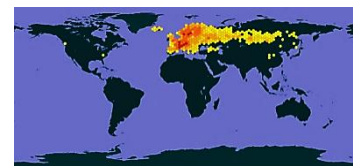
De aasgeur van de bloem zal vliegen aantrekken, dat komt de bestuiving uiteraard ten goede.

Gebruik

- De giftige Eenbes is in de homeopathie ingezet om besmettelijke ziekten te weren.
- De bes is in tijden dat de pest heerste ingenaaid in kleding om je zo tegen die ziekte te beschermen, wel moest de bes dan tussen 15 augustus en 18 september zijn geplukt. De naam *Pestbes* is in dit verband verklaarbaar.

Groei wereldwijd

Kaartje 11 laat zien waar de plant wereldwijd groeit. Voor Nederland staat de Geofyt als *inheems zeldzaam* te boek.

Afb. 11. Verspreiding

Tot slot

Eén-bes van de Maand. Hopelijk gaan we die ook echt zien deze maand(en) en verder nog even als afsluiting naar de toegift onder.

Tekst : Gerard te Dorsthorst

Afb. foto's: GtD(1,3,4,5,7,8); Neuchâtel Herbarium(2); Flora van Nederland Wilde planten en hun omgeving online(6,10); Saxifraga(9)); GBIF(Global Biodiversity Information Facility)(11).

1. Eenbes	Stekejok(ZW)	19 juni 2011
2. Wortelstok	Neuchâtel Herbarium	
3. Stengel	Zundert	24 mei 2019
4. Blad bovenzijde	Zundert	24 mei 2019
5. Blad onderzijde	Zundert	24 mei 2019
6. Bloem	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online	
7. Viertallig	Stekejok(ZW)	19 juni 2011
8. Vruchtontwikkeling	Ullapool	28 juni 2014
9. Vrucht	Saxifraga – Jan van der Straaten	
10*. Ecologische parameters	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online	
11. Verspreiding	GBIF	

*<https://www.floravannederland.nl/planten/eenbes>

**Heukels' FLORA van Nederland. 24^e druk. 2020.

***Maria Thun 'Zaikalender 2024'. Uitg. Christofoor.

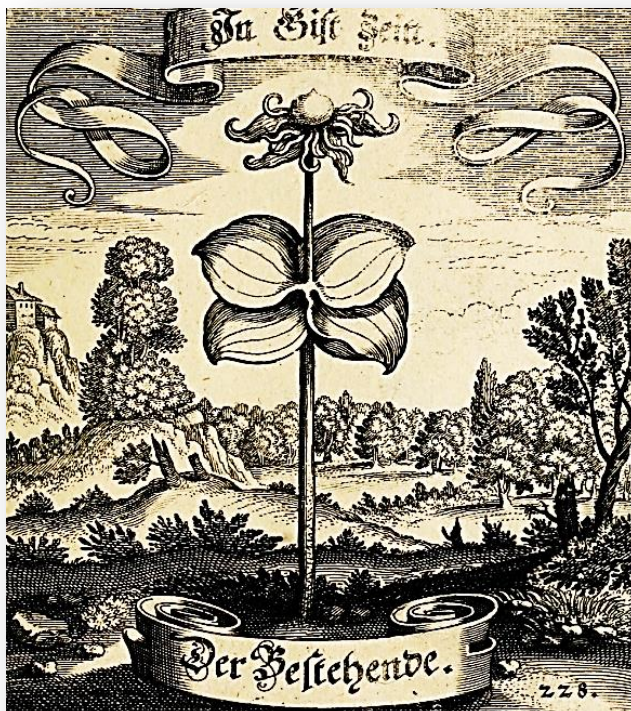

Opm. De Plant van de Maand is te vinden op:

<https://www.nmcschijndel.nl>

en op: <https://www.natuurgroepgestel.nl>

Toe gift

Deze fantasievolle kunsttekening *Der frucht-bringenden Gesellschaft van M. Merian* uit 1646 verdient onze aandacht betreffende de Eenbes.

En wat te denken van de teksten:
- 'De bezie wordt oock **uva lupina** ghe-noemt: het heet oock **spinnekop** nae de gedaente van de bezie en de bloem die in dunne hayrachtighe-bladerkens verwerret ende ghedoken is gelijk spinnekoppen in haar webben'.

- Men nam aan dat de wolf de bessen zou eten, vandaar de naam **Wolfsbes**, ook wel **Wolfsbezie** genoemd.

- **Doolwortel** heeft zijn ontstaan te danken aan het feit dat men meende dat degene die op de plant trapte zijn weg zou kwijtraken of zou gaan dolen.

- **Dolwortel**, deze naam verwijst naar de 'suf'-wordende werking als je van de wortel zou eten.

Met dank aan Dodanaeus 1644.